

РОЗДІЛ 2

ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ (З ГАЛУЗЕЙ ЗНАТЬ)

УДК 378.147:81

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТЕХНОЛОГІЇ КОНЦЕНТРОВАНОГО НАВЧАННЯ В ІНШОМОВНІЙ ПІДГОТОВЦІ МЕНЕДЖЕРІВ

Бабинець М.М.,

канд. пед. наук, старший викладач кафедри іноземних мов
ДВНЗ «Ужгородський торговельно-економічний інститут»

Стаття присвячена розгляду питань іноземної підготовки майбутніх фахівців менеджменту. Наголошується на важливості використання технології концентрованого навчання у підготовці до іноземного спілкування. Проаналізовано психологічні засади технології концентрованого навчання.

Ключові слова: менеджер, іноземне спілкування, технологія концентрованого навчання.

В статье рассматриваются вопросы иноязычной подготовки будущих менеджеров. Акцентируется внимание на важности использования технологии концентрированного обучения в подготовке к иноязычному общению. Анализируются психологические аспекты технологии концентрированного обучения.

Ключевые слова: менеджер, иноязычное общение, технология концентрированного обучения.

Babynets M.M. PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF TECHNOLOGY OF CONCENTRATIVE EDUCATION IN FOREIGN COMMUNICATION TRAINING OF MANAGERS.

This article deals with the questions of formation of foreign business communication skills of future managers. The importance of technology of concentrative education in this process is underlined and psychological aspects of technology are analyzed.

Key words: manager, foreign communication, technology of concentrative education.

Постановка проблеми. Розширення міжнародних зв'язків України і поглиблення євро-інтеграційних процесів зумовлює підвищення вимог до професійної підготовки вітчизняних фахівців. Для успішного розвитку економіки і забезпечення конкурентоспроможності на світовому ринку потрібні працівники, які мають високий рівень фахової підготовки і володіють вмінням іноземного особистісного і ділового спілкування, міжкультурної взаємодії. Тому формування навичок іноземного ділового спілкування є невід'ємним компонентом професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема менеджерів, яким найчастіше доводиться працювати в умовах міжнародному економічному просторі.

Професія менеджера ставить багато різних вимог до фахівців. Проте незаперечним є факт, коли успішний менеджмент обов'язково передбачає використання вмінь ділової комунікації (проведення ділових бесід, переговорів, зустрічей, дискусій, телефонних розмов, ведення ділової кореспонденції тощо), в тому числі й на іноземній мові.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж останніх років вітчизняні вчені (Б. Андрушкін, І. Кулініч, Л. Орбан-Лембрик, Я. Стрельчук, Ф. Хміль та інші) інтенсивно працюють над дослідженням різних аспектів менеджменту, проте вважаємо, що особливості комунікативних процесів у менедж-

менті поки що не розкриті науковцями в достатній мірі. Що стосується питань підготовки майбутніх менеджерів до іноземного ділового спілкування, вони залишаються не дослідженими. Деякі загальні аспекти підготовки фахівців в контексті вивчення іноземної мови частково розглядають у своїх працях Н. Бідюк, А. Бичок, О. Кашок, І. Ключковська, І. Кухта, Л. Ключко, Л. Морська, Л. Нагорнюк, Н. Микитенко, Н. Соболю, Л. Цвяк та ін. Мало уваги приділено дослідженням, присвяченим аналізу технологій іноземної підготовки.

Мета статті – проаналізувати психологічні засади технології концентрованого навчання в іноземній підготовці майбутніх менеджерів.

Виклад основного матеріалу. Підготовка майбутніх менеджерів до іноземного ділового спілкування в значній мірі залежить від ефективного використання навчальних технологій. Вважаємо, що технологія концентрованого навчання є однією з найбільш ефективних педагогічних технологій у плані завдань підготовки майбутніх менеджерів до іноземного професійного спілкування.

Сам термін «концентрація» в перекладі з латинської мови означає зосередження, накопичення. Що стосується терміну «технологія концентрованого навчання», то зазвичай його тлумачать як особливу технологію організації навчального процесу, при якій

увага педагогів і учнів зосереджується на вивченні одного предмета за рахунок скорочення дисциплін, що вивчаються одночасно, концентрації навчального матеріалу на певному відрізку часу, структурування змісту в блоки, активізації пізнавальних сил учнів [2, с. 190].

Відзначимо, що ідеї концентрованого навчання не є новими в психолого-педагогічній науці, хоч і не здобули на сьогоднішній день значного поширення в навчальному процесі.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що технологія концентрованого навчання базується на теоретичних положеннях нейрофізіології, психології (П.Анохін, І.Сеченов, О. Ухтомський), зокрема, дуже важливим є положення про те, що в основі всіх психічних процесів лежать фізіологічні механізми діяльності мозку. Таким чином, знання фізіології вищої нервової діяльності дозволяє не тільки пояснити механізми пізнавальних процесів, але й свідомо і цілеспрямовано керувати цими процесами.

Відомо, що в корі головного мозку людини під час інтенсивної розумової діяльності, яка вимагає максимальної зосередженості, уважності, формується осередок оптимального збудження і осередок домінантного збудження.

Згідно з вченням О. Ухтомського, завдяки домінанті, «нервові ресурси в оптимальних умовах зростають, а не зменшуються і виснажуються», але при цьому велике значення має тривалість зовнішніх впливів, які викликають збудження [4, с. 86].

Як панівний осередок збудження домінанта накопичує імпульси, які йдуть в нервову систему і одночасно придушує активність інших центрів. Для домінанти характерна інертність, тобто схильність підтримуватися і повторюватися, КОШІ зовнішнє середовище змінилося і подразники, які колись викликали домінанту, більше не діють. Вчений також довів, що найбільш міцно запам'ятовується те, що пережито емоційно [4, с. 123].

Отже, звідси випливають такі важливі положення: краще запам'ятовується те, що вивчається під час інертності домінанти і те, що супроводжується емоційними переживаннями. Подальші дослідження дозволили виявити певні стадії розвитку домінант: виникнення інтересу; концентрація уваги; гальмування інших інтересів; насичення домінанти; поступове ослаблення. Одним з надзвичайно важливих відкриттів при спостереженні за чергуванням домінантних станів стала так звана «слідова екзальтація». Ученими було доведено, що слідом за втому від перенасичення зазвичай настає етап нового сильного припливу працездатності. І якщо нова порція завдань потрапляє саме на цей етап, людина зможе вирішити поставлені перед нею завдання дуже швидко і ефективно.

Таким чином, працездатність мозку може бути значно підвищена, якщо враховувати стан домінант, підтримувати природну допитливість.

Н. Пижуріна відзначає, що під час навчальної діяльності студентів «на фазі найвищого рівня домі-

нанти доцільно читати дві лекції з одного предмета, тому що перехід до другого в цей час не буде продуктивним [1]. Можливо, автор має рацію, хоч, на нашу думку, це питання є дискусійним, оскільки активно сприймати впродовж 4 годин теоретичний матеріал з однієї проблеми досить складно. Це більше стосується проведення практичних занять, особливо з «Іноземної мови ділового спілкування», де використовуються різні методи і види роботи, студенти є активними співучасниками навчального процесу, вони менше втомлюються. Крім того, досвід нашої педагогічної роботи свідчить, що впродовж 1-2 годин неможливо, наприклад, ефективно провести ділову гру «Переговори». Це заняття вимагає не менше 4 годин, які передбачають підготовчий етап (ознайомлення студентів з вимогами і правилами проведення ділових переговорів, розподіл ролей, вибір теми тощо) і основний етап – власне проведення самої ділової гри, а також підведення підсумків.

Опираючись на вчення О. Ухтомського, сучасні дослідники концентрованого навчання вважають, що для нормального функціонування мозку центри домінанти і центри збудження повинні переміщатися в мозку. Таким чином буде реалізовуватися закон оптимізації інформації (уникнення її надлишку) і підтримуватися високий рівень працездатності організму. На думку М. Щетиніна, найбільш сприятливим з точки зору оптимального рівня працездатності, підтримки високого тону нервової системи буде переміщення домінанти з однієї півкулі в іншу [5, с. 50]. Оскільки функції лівої і правої півкулі різні, то доцільним буде чергування різних видів діяльності: вербально-знакових (ліва півкуля) і образно-емоційних (права півкуля). Це положення не відповідає традиційній класно-урочній, багатопредметній організації навчального процесу.

У пошуках психологічного обґрунтування ефективності концентрованого навчання ми звернулися до досліджень учених, присвячених вивченню деяких психічних процесів, які відіграють важливу роль у засвоєнні нової інформації (наприклад, увага, пам'ять).

Відомо, що в кожний момент життя на людину діє багато різних подразників (події, предмети, факти). Проте всіх їх осягнути увагою одночасно неможливо. Увага проявляється в зосередженості свідомості людини на певних об'єктах, внаслідок чого вони відображаються в мозку більш чітко, ніж інші. Як підкреслює Л. Столяренко, чим менше коло об'єктів, тим більшою може бути концентрація уваги [3, с. 152]. Концентрація уваги забезпечує більш глибоке вивчення об'єктів.

Пам'ять є необхідною умовою отримання знань, формування умінь і навичок. Це форма психічного відображення, що проявляється у сприйманні інформації, її збереженні і відтворенні.

У психології добре відомими є дослідження Г. Ебінгауза, який довів, що значна частина інформації (до 60%) забувається впродовж перших годин її отримання, якщо нею активно не користуватися.

Л. Столяренко вважає, що для того, щоб уникнути швидкого забування необхідно: розуміння і

осмислення інформації (механічно вивчена, але не усвідомлена інформація забувається швидше); повторення інформації.

Таким чином, можна зробити висновок, що саме концентроване навчання, завдяки більшій тривалості кожного заняття, найбільш повно враховує механізми психічних пізнавальних процесів.

Більшість сучасних дослідників (Г. Ібрагімов, Г. Ключова, А. Остапенко, В. Розанов та ін.) до найбільш суттєвих ознак технології концентрованого навчання відносять: неперервність процесу пізнання і його цілісність; тривалість вивчення теми, що забезпечує міцне засвоєння нової інформації; скорочення кількості навчальних дисциплін, які одночасно вивчаються впродовж дня (тижня) і зосередження уваги студентів на одній темі чи предметові (так зване «занурення» в навчальний матеріал; варіативність і комплексність форм і методів навчання, адекватних меті і змісту навчального матеріалу; врахування особливостей динаміки працездатності студентів і викладачів; орієнтація навчального процесу на розвиток самостійності, відповідальності, творчої ініціативи і активності студентів, співпраці викладачів і студентів та ін.

Зауважимо, що орієнтація на розвиток самостійності і відповідальності, співпраця в процесі навчання мають принципове значення для будь-якої технології навчання, проте в умовах концентрованого навчання можливості реалізації цих вимог значно розширюються.

У науковій літературі розглядаються різні моделі концентрованого навчання, кожна з яких, на нашу думку, має позитивні риси і певні недоліки.

Так, перша модель передбачає вивчення тільки одного предмета впродовж певного періоду часу. Тривалість концентрованого вивчення предмета визначається при цьому особливостями змісту, засвоєння його студентами, загальною кількістю годин, відведених на вивчення окремого предмета тощо. Виокремлюють два варіанти реалізації цієї моделі. Суть першого варіанту полягає в неодноразовому зверненні впродовж навчального року до вивчення одного й того ж матеріалу, але кожного разу на новому рівні з більш глибоким проникненням в зміст. Така модель, очевидно, дозволяє в повній мірі урізноманітнювати форми і методи вивчення навчального матеріалу, забезпечити цілісність його засвоєння. Проте ця модель практично може використовуватися тільки стосовно вивчення якогось одного предмета і не може бути поширена на весь навчальний процес. Навчальні плани вищих навчальних закладів відзначаються багатопредметністю і передбачають різний обсяг годин на вивчення різних предметів. Отже, виникають труднощі організаційного характеру (розклад занять студентів, графік роботи викладачів тощо.) Другий варіант реалізації даної моделі концентрованого навчання полягає в одноразовому впродовж навчального року вивченні предмета. Тривалість концентрації зазвичай кілька тижнів при щоденному навантаженні до 6 академічних годин. Графік занять на рік при реалізації такого

варіанту представляє обґрунтовану послідовність дисциплін, які викладаються. Цей варіант навчання відзначається високим рівнем концентрації робочого часу і зусиль викладачів і студентів, вимагає високого рівня наукової і методичної підготовки викладачів. Недоліки даного варіанту полягають у складності структурування змісту навчального матеріалу, обґрунтуванні послідовності викладання дисциплін, складанні розкладу тощо.

Друга модель реалізації технології концентрованого навчання передбачає укрупнення однієї організації одиниці – навчального дня з вивченням не більше однієї (двох) дисциплін. У рамках навчального тижня кількість навчальних дисциплін зберігається у відповідності з навчальним планом і графіком його проходження. Основною навчально-організаційною одиницею процесу навчання стає не одно заняття, а навчальний блок, який зазвичай включає чотири заняття по 45 хвилин, об'єднаних однією метою. Недоліком цієї моделі є досить тривалий інтервал між навчальними блоками. Цей недолік, на нашу думку, може бути нейтралізований завдяки самостійній роботі студентів, яка виконується між заняттями, а також за рахунок спеціальної побудови навчальних блоків, при якій відводиться час для актуалізації засвоєного студентами на попередньому занятті матеріалу.

Третя модель концентрованого навчання передбачає модульну організацію навчального процесу. Згідно цієї моделі, семестр ділиться на модулі (в залежності від кількості предметів навчального плану), впродовж яких концентровано вивчаються кілька дисциплін. Тривалість модуля залежить від обсягу годин, передбачених на вивчення дисципліни, і може продовжуватися 4-5 тижнів. Недоліком цієї моделі є труднощі формування модулів, послідовності їх вивчення, дотримання міжпредметних зв'язків. Крім того, дана модель може використовуватися тільки за участі всього педагогічного колективу, оскільки стосується викладання не тільки якоїсь однієї конкретної дисципліни.

Аналіз психолого-педагогічної літератури і власний педагогічний досвід дозволяють нам стверджувати, що саме друга модель технології концентрованого навчання, яка полягає в укрупненні однієї організаційної одиниці – навчального дня і блочної організації навчального процесу, може бути найбільш оптимальною у формуванні умінь іншомовного ділового спілкування майбутніх менеджерів.

Відповідно до цієї моделі заняття з дисципліни «Ділова англійська мова» ставилися в розклад не менше 4-6 годин на тиждень, причому 4 години обов'язково в один день, що й було реалізовано нами в процесі експериментальної роботи. Таким чином, кількість годин в семестрі не змінювалася, тільки скорочувалася тривалість циклу. Не виникали особливі труднощі і при складанні розкладу. Як свідчать бесіди з викладачами інших дисциплін, така концентрація навчального часу не вплинула негативно на навчальний процес в цілому і не зумо-

вила зниження якості вивчення студентами інших дисциплін.

В процесі експериментальної роботи навчальна діяльність студентів моделювалась переважно на основі блочної системи організації навчальних занять. Наприклад, у змістовому модулі «Влаштування на роботу» нами були виокремлені такі блоки, як «Вибір роботи» (інформація про різні вакансії в сфері туристичної індустрії та готельно-ресторанного бізнесу) і «Пошук роботи» (оголошення про роботу; реклама; рекомендації тим, хто шукає роботу). Змістовий модуль «Ділові зустрічі» включав 3 блоки занять: «Організація ділових зустрічей» (телефонні розмови; письмові домовленості; підготовка необхідної документації); «Проведення ділових зустрічей» (проведення ділових нарад, бесід, презентацій); «Ділові переговори» (стадії переговорів; стилі переговорного процесу; вимоги проксеміки).

Організаційна структура кожного навчального блока включала інваріантну і варіативну складові. Інваріантна частина передбачала проведення організаційного моменту, під час якого студенти знайомляться з метою, завданнями і планом вивчення всього блока; активізацію раніше вивченого матеріалу з використанням активних методів (комунікативні ігри, практичні завдання); самостійну роботу студентів, яка може бути індивідуальною, парною, груповою, ири цьому викладач виконує роль консультанта; підведення підсумків заняття для здійснення аналізу роботи студентів, виявлення недоліків і визначення шляхів їх подолання.

Варіативна складова кожного блока змінюється в залежності від мети заняття і може включати: подачу нового матеріалу; його закріплення з використанням найрізноманітніших методів і засобів (перегляд навчального відеофільму, прослуховування аудіозапису, читання і переклад професійно-орієнтованих текстів, складання діалогів, рольові і ділові ігри); контроль засвоєних знань і сформованих умінь іншомовного ділового спілкування.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Використання технології концентрованого навчання в процесі формування умінь іншомовного ділового спілкування майбутніх менеджерів має певні переваги у порівнянні з використанням традиційних технологій: (створення умов для сприймання студентами логічно завершених, цілісних блоків навчального матеріалу, поглиблення знань у результаті їх закріплення; цілеспрямоване і систематичне використання в навчально-виховному процесі комплексу організаційних форм і методів навчання, зміна видів діяльності при вивченні однієї теми; наявність більших можливостей для диференціації та індивідуалізації навчального процесу, зв'язку навчання з життям; можливість повністю пов'язувати навчальну інформацію з майбутньою професійною діяльністю; концентрація уваги на вивченні предмета, створення установки на глибоке засвоєння навчального матеріалу впродовж навчального заняття; створення сприятливого психологічного клімату в умовах більш тривалої взаємодії суб'єктів навчального процесу; більш широкі можливості для реалізації виховних завдань; кращі можливості для формування само-рефлексії, саморегуляції діяльності; створення умов для формування навичок співробітництва і ділового спілкування; можливість для викладача глибше вивчити індивідуальні особливості студентів, а для студентів – краще пізнати один одного; розширення можливостей для виявлення труднощів у навчанні, причин конфліктів; наявність оптимальних умов для оперативного контролю, своєчасної корекції змісту і методів навчання та ін.

Досвід нашої роботи засвідчив, що успішна реалізація технології концентрованого навчання можлива за умов дотримання певних вимог до навчальної діяльності викладача і студентів та організації процесу концентрованого навчання. Ці вимоги потребують подальшого вивчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Пижурин П. Ритми познання / Н. Пижурин // Учительская газета. – 1997. – № 44. – С. 18.
2. Сигачёва Н.А. Подготовка будущих менеджеров к иноязычному деловому общению средствами концентрированного обучения : дисс... канд. пед. наук : 13.00.08 / Сигачёва Наталья Альбертовна. – М., 2007. – 168 с. – М.: Педагогика, 1986. – 171 с.
3. Столяренко Л. Д. Психология управления : учеб. пособие /Л.Д.Столяренко. – Ростов-н/Д: Феникс, 2005. – 512 с.
4. Ухтомский А. А. Доминанта / А. А. Ухтомский.– СПб.: Питер, 2002. – 448 с.
5. Шетинин М. П. Объять необъятное : записки педагога /М.П. Шетинин. – М.: Педагогика, 1986. – 171 с.